

Väisänen Kati Pauliina

Globaalikasvatus ja siihen kuuluvat osa-alueet

Kasvatustieteen kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Teknologiapainotteinen luokanopettajakoulutus
2020

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Gloaalikasvatus ja siihen kuuluvat osa-alueet (Kati Pauliina Väisänen)

Kandidaatin tutkielma 32 sivua, ei liitteitä

kesäkuu 2020

Kandidaattitutkielma käsittelee globaalikasvatusta ja siihen kuuluvia osa-alueita. Tutkielman tarkoituksena on myös tuoda esille globaalikasvatukseen ja siihen liittyvien osa-alueiden yhtenäistäviä tekijöitä. Tutkimusmenetelmäni on kuvaileva, narratiivinen kirjallisuuskatsaus, joka mahdollistaa laajan, monipuolisen ja tiivistetyn katsauksen aiheesta.

Gloaalikasvatus on näkökulma, joka on saanut alkunsa jo 1920-luvulta. Aluksi käytettiin termejä kansainvälisyyskasvatus ja monikulttuurisuuskasvatus. Nykyisin puhutaan globaalikasvatuksesta globaalistuvan maailman johdosta. Gloaalikasvatuksen tavoitteena on luoda oikeudenmukainen, yhdenvertainen, suvaitsevainen, ymmärtäväinen ja ihmisoikeuksia kunnioittava maailma kaikille.

Gloaalikasvatus on laaja yleiskäsite, joka kätkee sisäänsä useita osa-alueita. Jotkut tutkimukset jakavat globaalikasvatuksen useampaan osa-alueeseen, mutta tässä tutkimuksessa käsittelen niistä keskeisimmät. Ne ovat ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus, kulttuurienvälinen kasvatus, kehityskasvatus ja kestävän kehityksen kasvatus.

Gloaalikasvatus ja siihen kuuluvat osa-alueet pyrkivät samaan tavoitteeseen sekä ne jakavat samat yhteiset arvot. Tavoitteena on osaamisen kehittäminen, mahdollistaminen ja tietoisuuden lisääminen, kuitenkin pitäen painopisteen vastuullisessa ja aktiivisessa kansalaisessa. Ne pyrkivät myös avartamaan ihmisten mieltä ja katsetta, jotta ne omalta osaltaan edesauttaisivat oikeudenmukaisen, yhdenvertaisen ja ihmisoikeuksia kunnioittavan maailman syntymistä.

Avainsanat: Gloaalikasvatus, ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus, kulttuurienvälinen kasvatus, kehityskasvatus ja kestävän kehityksen kasvatus

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Gloaalikasvatus	7
2.1	Ihmisoikeuskasvatus	10
2.2	Rauhankasvatus.....	12
2.3	Kulttuurienvälinen kasvatus.....	13
2.4	Kehityskasvatus	15
2.5	Kestävän kehityksen kasvatus.....	17
3	Miten globaalikasvatuksen eri osa-alueet liittyvät toisiinsa ja globaalikasvatukseen?	19
4	Pohdinta	24
	Lähteet	28

1 Johdanto

Globalisaation ajatellaan olevan prosessi, jossa valtioiden rajat katoavat yhteistyön merkeissä. Siihen liittyy koko maailman yhteinen tavoite taloudellisesta, sosiaalisesta ja ekologisesta kestävästä kehityksestä. Globalisaatioon kuuluu myös reaaliaikainen tiedonvaihto tapahtumista ja muutoksista niin positiivisessa kuin negatiivisessa valossa. (Lampinen, 2007, s. 14 - 15) Globaalikasvatuksessa keskitytään globaalien ongelmien tiedostamiseen ja niihin puuttumiseen sekä globaalistuvassa maailmassa selviytymiseen (Räsänen, 2007, s. 22). Globalisaatiolla on myös haittavaikutuksia, joita pyritään käsittelemään ja torjumaan globaalikasvatuksen avulla (Scheinin, 2007, s. 9). Esimerkiksi median kautta kulkee paljon uhkakuvia, joita pyritään käsittelemään globaalikasvatuksen kautta (Lampinen, 2007, s. 14 - 15). Myös taloudellinen kilpailu vaikuttaa pienyrityksiin, kun isot maailmanlaajuiset yritykset jyräävät pienemmät alleen (Scheinin, 2007, s. 9).

Räsänen kuvailee globaalikasvatuksen kiinnostavan erityistä huomiota maapallon hahmottamiseen kokonaisuutena sekä maailmankansalaisuuteen liittyviin tietoihin, taitoihin sekä varsinkin asenteisiin ja vastuisiin (Räsänen, 2002, s. 103). Tietämyksellä ja ymmärryksellä tarkoitetaan tietoa omasta kulttuurista, muista kulttuureista, niiden vuorovaikutuksesta sekä globaaleista kysymyksistä. Ymmärrys tarkoittaa edellä mainitun tiedon sisäistämistä. Taidot jakautuvat kognitiivisiin ja behavioraalisiin taitoihin. (Inha, 2016)

Gloaalikasvatus pohtii, miten vastata uudenlaiseen intensiiviseen ja laajaan kansainvälistymiseen ihmisten jokapäiväisessä elämässä? Miten tarjota ihmisille tietoja ja taitoja selviytyä yli kansallisten rajojen syntyneistä ihmisten elämään vaikuttavista uusista toimijoista? Sekä miten auttaa yksilöitä, jotka joutuvat kilpailemaan samanaikaisesti ryhmään, kansakuntaan ja ihmiskuntaan liittyvien identiteettien kanssa? (Scheinin, 2007, s. 9)

Yhdenvertaisuus, ihmisoikeudet ja rauha ovat keskeisimmät arvot ja tavoitteet kansainvälisissä suhteissa ja sosiaalisissa käytänteissä kuten kasvatuksessa. Samaan aikaan kuitenkin epätasa-arvoisuus ja jännitteet niin valtioiden kuin yksilöiden välillä ovat kasvaneet. Tulevaisuudessa maailmankansalaisen tulee osata arvostaa moninaisuutta ja johtaa muutosta. (Räsänen, 2007, s. 18-19) Globaalikasvatuksen on tarkoitus herättää kaikki siihen tosiasiaan, että ihmisoikeudet, yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus kuuluvat kaikille (Lindroos & Cantell, 2007, s. 87). Se

tarjoaa ihmisille mahdollisuuksia keskustella keskenään, oppia ja kasvaa yhdessä sekä vaikuttaa ja osallistua päätöksentekoon (Scheinin, 2007, s. 9). Globaalikasvatuksen tarkoituksena on kasvattaa oppilaista aktiivisia maailmankansalaisia (Lampinen, 2007, s. 14 - 15).

Globaalikasvatukseen liitetään monesti eri osa-alueita ja erilaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että niin globaalikasvatukselle kuin myös sen osa-alueille on useita eri määritelmiä. Suomen opetusministeriö määrittelee globaalikasvatukseen kuuluvan kahdeksan eri osa-alueita, kun taas Räsänen, Lindroos ja Cantell määrittelevät siihen kuuluvaksi viisi eri osa-alueita. Opetusministeriön jakamat osa-alueet ovat: ihmisoikeuskasvatus, tasa-arvokasvatus, rauhankasvatus, mediakasvatus, kulttuurienvälinen kasvatus, kehitykseen ja pääomaan liittyvät vastuukysymykset ja kestävän kehityksen kasvatus (Opetusministeriö, 2007). Räsänen, Lindroos ja Cantell jakavat globaalikasvatukset seuraaviin osa-alueisiin: ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus ja konfliktien ratkaisu, kulttuurienvälinen kasvatus, kehityskasvatus ja kestävän kehityksen kasvatus (Räsänen, 2007, s. 28; Lindroos & Cantell, 2007, s. 87).

Tutkimuskysymykseni ovat: mitä ovat globaalikasvatus ja siihen liittyvät osa-alueet? sekä miten eri osa-alueet liittyvät toisiinsa ja globaalikasvatukseen?

Tutkimuksessa määrittelen globaalikasvatusta ja tarkastelen määritelmiin liittyviä eroja. Globaalikasvatuksen määrittelemisen jälkeen keskityn käsittelemään siihen kuuluvia osa-alueita ns. ulottuvuuksia. Osa-alueet, joita käsittelen ovat Räsänen, Lindroosin ja Cantellin määrittelemät eli ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus, kulttuurienvälinen kasvatus, kehityskasvatus sekä kestävän kehityksen kasvatus. Näiden määritelmien jälkeen käsittelen kolmannessa kappaleessa, miten osa-alueet liittyvät toisiinsa ja globaalikasvatukseen. Lopuksi tutkimustuloksia pohdin asiaa vielä eri näkökulmista.

Aiheen valitsin omakohtaisen kokemuksen ja kiinnostuksen myötä. Olen ollut vaihto-oppilaana AFS kansainvälisyyskasvatus järjestön kautta vuosina 2010 - 2011. Sen jälkeen olen toiminut vapaaehtoisena kyseiselle järjestölle. Järjestö edistää globaalikasvatusta ja sen kattojärjestönä toimii European Federation for Intercultural Learning (EFIL) -järjestö. EFIL on eurooppalainen maailmanlaajuinen kansainvälisyyskasvatusjärjestö, jonka tarkoituksena on aktivoida ihmisistä maailmankansalaisia. Tutkimuksen tekeminen auttaa minua pohtimaan aihetta vaihto-oppilaiden kuin muidenkin vapaaehtoisten kanssa.

Kandidaatintutkielman toteutan kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus jaetaan eri tyyppeihin: kuvailevaan, systemaattiseen ja meta-analyysiin. Tunnetuin ja käytetyin näistä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa ei ole tarkkoja tai tiukkoja sääntöjä. Aineistoa voi käyttää vapaammin, koska kuvaileva kirjallisuuskatsaus ei sisällä paljoa rajaavia metodisia sääntöjä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus jaotellaan vielä kahteen eri ryhmään: narratiiviseen ja integroivaan. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus antaa laajaan kuvan tutkittavasta aiheesta. (Salminen, 2011) Tutkimukseen valitsin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, josta valitsin narratiivisen yleiskatsauksen. Tutkin ja tarkastelen aikaisempaa aineistoa. Pysin luomaan laajan kuvauksen globaalikasvatuksesta ja sen alakäsitteistä kertoen, miten käsitteet liittyvät toisiinsa ja globaalikasvatukseen. Tutkimuksessa käytän akateemista kirjallisuutta sekä kansalaisjärjestöjen julkaisemaa kirjallisuutta.

2 Globaalikasvatus

Gloaalikasvatuksesta ilmiönä on puhuttu jo pitkään eri termejä käyttäen, kuten kansainvälisyyskasvatus ja monikulttuurisuuskasvatus. Yleinen globalisoituminen on saanut aikaan keskustelua globaalikasvatuksesta. (Pudas, 2015, s. 31)

Kansainvälisyyskasvatus on edeltävä käsite globaalikasvatukselle ja sai alkunsa jo 1920-luvulta. Ensimmäinen kansainvälinen koulu perustettiin Genovaan vuonna 1924. Koulussa kansainvälisyyskasvatuksen tarkoituksena oli kasvattaa nuoria ymmärtämään ja kunnioittamaan kansainvälisiä arvoja. Vuonna 1951 perustettiin UNESCO: on (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) vahvasti sidoksissa oleva järjestö ISA (International School Association), joka on perustamisestaan lähtien tukenut maailmanrauhaa ja kansainvälistä ymmärrystä. (Walker, 2007, s. 404-405)

Kansainvälisyyskasvatus on toimintaa, joka tähtää kulttuurien tuntemuksen ja ihmisten välisen yhteisymmärryksen lisäämiseen, ihmisarvojen turvaamiseen, rauhan vakiinnuttamiseen, maailman voimavarojen oikeudenmukaiseen jakoon ja kestävään kehitykseen. Kansainvälisyyskasvatus yläkäsitteenä pitää sisällään ympäristökasvatuksen, rauhankasvatuksen, ihmisoikeuksien ja kehitysmaaa opetuksen, monikulttuurikasvatuksen, viestintäkasvatuksen ja kuluttajakasvatuksen. (Asunmaa, 1994, s. 1)

Kansainvälisyyskasvatuksen tavoitteena on, että ihminen hyväksyy toisten ihmisten erilaisuuden ja tuntee muita kulttuureita, ymmärtää ihmisten ja kansojen keskinäisen riippuvuuden sekä ymmärtää tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden ihmisarvon perustaksi (Haatainen, 2004, s. 8).

Monikulttuurisuuskasvatus on myös edeltävä käsite globaalikasvatukselle. Se keskittyy enemmän erityisesti kulttuurisiin näkökulmiin, mutta käsittää samoja tavoitteita ja kasvatuksen alueita kuin globaalikasvatus. (Pudas, 2015, s. 32)

Monikulttuurisuuskasvatuksen periaatteena oli integroida kulttuurivähemmistöt paremmin vallitsevaan koulutukseen, mutta myös tunnustaa kulttuurien erilaiset piirteet. Suuntaus syntyi siitä, kun haluttiin vastustaa vallitsevien kulttuurien ylivaltaa ja määräyksiä. (Verne, 1987, s. 44 - 46)

Monikulttuurisuuskasvatus on tehtäväorientoitunutta kasvatusta, joka edesauttaa kasvatuksen yhdenvertaisuutta sekä kasvattaa tietoisuutta yhteisöjen ja maailman moninaisuudesta ja niiden kunnioittamisesta. Sen osittaisena tarkoituksena on luoda oikeudenmukaisempi ja yhdenvertaisempi yhteiskunta

kaikille. (Ramsey, Williams & Vold, 2003, s. viii) Monikulttuurisuuskasvatus liittyy moninaisuuteen ja tietoon moninaisuudesta. Sen ei ole tarkoitus vain kohdistua vähemmistöihin vaan myös kaikkiin sosiaalisiin ryhmiin. Monikulttuurisuuskasvatuksen on tarkoitus tarkentaa ihmisten omaa kulttuuritietämystään sekä erilaisten kulttuurien välistä tietämystä. (Verne, 1987, s. 26 - 31)

Globaalikasvatuksen asioiden käsittely on aloitettu näin ollen jo todella varhain, vaikka itse termi on rantautunut Suomeen myöhemmin. UNESCO on määritellyt jo vuonna 1974 globaalikasvatukselle periaatteet. Vuonna 1974 pidettiin yleinen konferenssi, jossa kansainvälinenkasvatus määriteltiin toiminnaksi edistää ihmisen kehitystä älyllisellä ja emotionaalisisella tasolla. Tämä saadaan aikaseksi yhdistämällä oppiminen, koulutus, tiedotus ja toiminta. Kasvatuksen myös tulisi edistää sosiaalisen vastuun ja yhteenkuuluvuuden tunnetta vähemmän etuoikeutetuissa ryhmissä. Sen tulisi vaalia yhdenvertaisten periaatteiden noudattamista jokapäiväisessä elämässä. (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 1974)

Globaalikasvatus on monikulttuurinen lähestymistapa, joka perustuu yhteisiin perusarvoihin, yhteisen perinnön kunnioittamiseen, kulttuuriseen monimuotoisuuteen sekä jokaisen ihmisen yhdenvertaiseen kunnioitukseen (Council Of Europe, 2008, s. 4). Globaalikasvatuksen tarkoituksena on sopia avoimesta ja kunnioittavasta keskustelusta yksilöiden ja ryhmien välillä, joilla todennäköisesti on erilainen etninen, kulttuurinen, uskonnollinen ja kielellinen tausta ja perimätieto. Sen avulla pyritään auttamaan molemminpuolisessa ymmärryksessä ja kunnioituksessa. (Council Of Europe, 2008, s. 17) Globaalikasvatuksen tulee mahdollistaa ajattelu- ja toimintatapoja, pohtia ja jakaa omia näkemyksiään globaalisti sekä ymmärtää ja keskustella sosiaalisista, ekologisista, poliittisista ja taloudellisista ongelmista (North-South Center [NSC], 2012, s. 5-10).

Globaalikasvatus määritellään Maastrichtin julistuksessa 2002 seuraavalla tavalla:

“Globaalikasvatuksen tarkoituksena on avata ihmisten silmät ja mieli maailman erilaisille todellisuuksille ja herättää ihmisissä halu rakentaa oikeudenmukaisempaa, tasa-arvoisempaa ja ihmisoikeuksia kunnioittavampaa maailmaa. Globaalikasvatus käsittää kehityskasvatus, ihmisoikeuksien opetuksen, kestäväkehitys-opetuksen, rauhankasvatuksen ja konfliktien ennaltaehkäisyn ja kansainvälisyyskasvatuksen globaaliin maailmankansalaisuuteen liittyvänä ulottuvuutena.” (Maastrichtin julistus, 2002).

Nykyajan ihmisten elämäntyyli ja keskinäinen vuorovaikutus globaalissa maailmassa ovat edesauttaneet globaalikasvatuksen näkökulman tuomista kasvatukseen piiriin (NSC, 2012, s. 5 - 10). Esimerkiksi UNESCO:n tavoitteena on vuoteen 2030 mennessä varmistaa kaikille osallistava ja oikeudenmukainen laadukas koulutus sekä edistää elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Osallistava ja oikeudenmukainen laadukas koulutus sekä elinikäinen oppiminen takaavat paremman ymmärryksen maapallon resursseista ja sen myötä kestävä kehityksen tärkeydestä. (UNESCO, 2016, s. 5 - 7)

Opetusministeriön Global Education 2020 -raportin mukaan globaalikasvatus on toimintaa, joka johtaa kohti yksilöllistä ja yhteisöllistä globaalia vastuuta huomioiden maailmankansalaisen etiikan. Se pohjautuu oikeudenmukaisuuteen ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Globaalikasvatus tukee kasvua kriittiseen ja mediakriittiseen kansalaisuuteen. Se myös edistää kansallista ja kansainvälistä vuorovaikutusta sekä kulttuurien välistä dialogia ja toisista oppimista. Globaalikasvatus auttaa ymmärtämään ja arvostamaan erilaisuutta ja erilaisia kulttuureja sekä tekemään valintoja, jotka edesauttavat kehitystä. Sen on tarkoitus myös auttaa näkemään maapallo yhteisenä rajallisineen luonnonvaroineen, missä jokaisen tulisi säästää luonnonvaroja, mutta myös jakaa niitä oikeudenmukaisesti, tasapuolisesti ja reilusti. Globaalikasvatus lisää ihmisten aloitteellisuutta muuttuvaa maailmaa kohtaan. Muutoksen halu kumpuaa yksilöiden toiveesta työskennellä paremman maailman puolesta ja toivosta sen toteutumiseksi. (Opetusministeriö, 2007)

Globaalikasvatukseen, kuten kasvatukseen ylipäätään, ei tulisi suhtautua kriittikittömästi. Globaalikasvatuksessa esiintyy ongelmia, jännitteitä, epäilyjä ja eriäviä käsityksiä, jotka ovat väistämättömiä, kun käsitellään globaalia maailmaa. (NSC, 2012, s. 5 - 10) Puhutaan niin sanotusta pehmeästä ja kriittisestä globaalikasvatuksesta. Pehmeässä globaalikasvatuksessa globaalit ongelmat nähdään yksinkertaisina ja helppoina ratkaista. Globaalien ongelmien syihin ja seurauksiin ei paneuduta tarkemmin, vaan luodaan ilmiö, jossa pystytään helposti auttamaan kaikkia. Kriittisessä globaalikasvatuksessa paneudutaan ongelmiin tarkemmin ja pyritään muuttamaan ihmisten asenteita ja ajatusta helpoista ratkaisuista oman maailmankuvan muuttamiseen. (Hintikainen, 2014) Kriittinen globaalikasvatus haastaa oppijat ajattelemaan itse ilman, että heille kerrotaan miten tulisi toimia. Globaalikasvatus ei ole pelkästään toimintaa, vaan sen on tarkoitus muuttaa ihmisten käsityksiä, asenteita ja ajatuksia kohti oikeudenmukaista ja yhdenvertaisempaan maailmaa. (Andreotti, 2006)

Suomen opetusministeriö on jakanut globaalikasvatuksen kahdeksaan osa-alueeseen. Globaalikasvatuksen osa-alueita ovat ihmisoikeuskasvatus, tasa-arvokasvatus, rauhankasvatus, mediakasvatus, kulttuurien välisen ymmärryksen, kehitykseen ja pääomaan liittyvät vastuukysymykset ja kestävän kehityksen kasvatus. (Opetusministeriö, 2007) Räsänen, Lindroos ja Cantell ovat taas jakaneet globaalikasvatuksen viiteen osa-alueisiin: ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus ja konfliktien ratkaisu, kulttuurienvälinen kasvatus, kehityskasvatus ja kestävän kehityksen kasvatus (Räsänen, 2007, s. 28; Lindroos & Cantell, 2007, s. 87).

Seuraavissa luvuissa käsittelen Räsänen, Lindroosin ja Cantellin mallintamaa ajatusta globaalikasvatukseen liittyvistä osa-alueista, eli ihmisoikeuskasvatuksesta, rauhankasvatuksesta, kulttuurienvälisestä kasvatuksesta, kehityskasvatuksesta ja kestävän kehityksen kasvatuksesta.

2.1 Ihmisoikeuskasvatus

Yhdistyneet kansakunnat, eli YK, on määritellyt ihmisoikeudet kaikille yhtäläisesti kuuluviksi perustavanlaatuisiksi vapauksiksi ja oikeuksiksi. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus käsittää 30 artiklaa, jotka kaikki julistuksen allekirjoittaneet maat hyväksyvät. Artikloissa vaaditaan kaikille ihmisille oikeus vapauteen, tasavertaisuuteen, työskentelyyn, ihmisyyteen ja yksityisyyteen. (Yhdistyneet kansakunnat [YK], 1948) YK:ssa on laadittu myös ihmisoikeuskasvatusta koskeva julistus vuonna 2012 (Ihmisoikeuskeskus, 2020).

YK:n ihmisoikeuskasvatusta koskevassa julistuksessa painotetaan, että opetuksen tulisi tähdätä kaikkien kansakuntien suvaitsevaisempaan, ymmärtäväisempään ja ystävällisempään toimintaan. Julistuksessa vahvistetaan kasvatuksen pyrkivän kunnioittamaan ihmisoikeuksia ja perusvapauksia sekä huomioimaan ihmisoikeuksien olennaisen merkityksen koulutuksessa. Ihmisoikeuskasvatuksen aihealueisiin sisällytetään rauha, demokratia, kehitys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus, koska nämä edesauttavat yhteisymmärrystä ja tietoisuutta ihmisoikeuksista. (YK:n ihmisoikeuskasvatusta koskeva julistus, 2012)

Ihmisoikeuskeskus määrittelee ihmisoikeuskasvatuksen koulutukseksi, kasvatukseksi tai tiedottamiseksi, jonka tavoitteena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioitukseen

maailmanlaajuisesti. Ihmisoikeuskasvatuksen on tarkoitus ehkäistä ihmisoikeusloukkauksia tarjoamalla tietoa, taitoja ja ymmärrystä ihmisten asenteiden ja toiminnan kehittämiseen kohti ihmisoikeusmyönteistä kulttuuria. Se sisältää omien oikeuksien tunnistamisen ja toisten oikeuksien kunnioittamisen. (Ihmisoikeuskeskus, 2017) Ihmisoikeuskasvatus on määritelty myös oikeudenmukaisuuden ymmärtämiseksi, jossa ihmiset ovat vastuussa muutoksesta. Ihmisoikeuskasvatuksen tarkoitus on nähdä moninaisuus rikkautena, mikä tuo iloa elämäämme. Erityisesti ihmisoikeuskasvatus on politiikkaan kasvamista, jossa ihmiset ottavat aktiivisen roolin taloudellisesta ja sosiaalisesta kehityksestä. (Koenig, 2008, s. 18)

Ihmisoikeuskasvatus on osittain ajattelumalli, jolla pyritään universaaliin ihmisoikeuteen. Syystäkin ihmisoikeuskasvatus kuuluu globaaliin kasvatukseen, koska nykypäivänä maailmankansalaisen tietoisuuteen kuuluu tieto oikeuksista, jotka mahdollistavat omien oikeuksien vaatimisen ja toisten oikeuksien suojelun. Ihmisoikeuskasvatuksessa kasvattajalla on merkittävä rooli puhuttaessa universaalista ihmisoikeusajatuksista, koska hänen omat asenteensa ja toimintamallit vaikuttavat ihmisoikeuskasvatuksen toteutumiseen. Ihmisoikeuksien toteutumisesta tulee puhua niin paikallisessa kuin globaalissa mittakaavassa. (Lampinen, 2009, s. 71 - 74)

Ihmisoikeuskasvatusta on sovellettu myös opetussuunnitelman perusteissa. Opetussuunnitelmassa kerrotaan Suomen olevan sitoutunut useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka edellyttävät jokaisen lapsen oppimisesta ja hyvinvoinnista huolehtimista. Opetussuunnitelmassa mainitaan myös, että *“Perusopetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Se ohjaa niiden puolustamiseen ja ihmisarvon loukkaamattomuuteen.”* ja *“Perusopetus antaa perustan ihmisoikeuksia kunnioittavaan maailmankansalaisuuteen ja rohkaisee toimimaan myönteisten muutosten puolesta.”* (Perusopetuksen opetussuunnitelma [POPS], 2014, 16) Opetussuunnitelman mukaan oppilaita kasvatetaan ihmisoikeuksien tuntemiseen, kunnioittamiseen ja puolustamiseen. Erityisesti opetussuunnitelman laaja-alaisessa tavoitteessa, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, painotetaan ihmisoikeuksien tuntemista, kunnioittamista ja puolustamista. Ihmisoikeudet sisällytetään myös ympäristöoppiin, uskontoon, elämäkatsomustietoon ja yhteiskuntaoppiin. (POPS, 2014)

2.2 Rauhankasvatus

Helena Allahwerdi on määritellyt rauhankasvatuksen yleiskäsitteeksi, jota käytetään kansainvälisyyskäsitteen rinnalla ja sen sijaan. Rauhankasvatuksen tavoitteita ovat maailmanrauhan vahvistaminen, ristiriitojen väkivallaton ratkaiseminen, konfliktien ehkäiseminen ja rauhan kulttuurin perustan vahvistaminen. Rauhankasvatus ei niinkään ole enää sodan syiden tutkimista ja sodan puhkeamisen estämistä, vaan rakenteellisen väkivallan ja konfliktien tutkimista. Sen tulisi korostaa yhteisvastuuta, luovuutta, kriittisyyttä, väkivallattomuutta sekä suvaitsevaisuutta. Rauhankasvatukseen liittyy vahvasti rasismi, ympäristötuhot, rikollisuus, etniset ja uskonnolliset konfliktit sekä väkivalta yksityiselämässä. (Allahwerdi, 2001, s. 32-34)

Rauhankasvatuksen määritelmänä voidaan käyttää myös Unescon määritelmää kasvatuksen tarkoituksesta. Unescon järjestämässä konferenssissa vuonna 1974 suositeltiin, että kasvatuksen tulisi ylläpitää rauhaa. Artiklassa 18b suositellaan käsittelemään opetuksessa erityylyisiä sotia ja syitä niiden taustalla sekä sodista syntyneitä seuraamuksia, aseistariisunaa, kuinka hyväksyttävää on käyttää tiedettä ja teknologiaa sotaisiin tarkoituksiin, sodan vaikutuksia talouteen, kulttuuriin, maiden välisiin poliittisiin suhteisiin ja kansainvälisten sopimusten kunnioittamista rauhan ylläpitämisen vuoksi. (UNESCO, 1974)

UNICEF (The United Nations Children's Fund) sekä Salomon ja Cairns ovat määritelleet rauhankasvatuksen prosessiksi, joka edistää muutosta käyttäytymisessä. Tieto, taidot, asenteet ja arvot antavat lapsille, nuorille ja aikuisille mahdollisuuden estää sekä avoimia että rakenteellisia konflikteja ja väkivaltaa. Rauhankasvatuksen on myös tarkoitus ratkaista konfliktit rauhanomaisesti ja luoda rauhalle suotuisat olosuhteet ihmissuhteiden ja ryhmien kansallisella tai kansainvälisellä tasolla. (UNICEF, 2012; Salomon & Cairns, 2010, s. 5 - 6)

Rauhankasvatuksen tavoitteena on vahvistaa ihmisten empatiakykyä, yhdessä elämisen taitoja ja rauhan kulttuuria. Se tarjoaa keinoja kunnioittavaan kohtaamiseen ja rakentavaan vuorovaikutukseen. Rauhankasvatus pureutuu väkivallan syihin ja ohjaa ihmisiä ratkaisemaan kiistoja ja konflikteja rauhanomaisesti. Sovittelu- ja neuvottelutaidot sekä kyky asettua toisen ihmisen asemaan ovat rauhankasvatuksen avaintaitoja. (Gloaalikasvatus, 2020d)

Rauhankasvatuksen ajatellaan olevan enemmän elinikäinen avoin koulutus, joka tarjoaa tietoja ja taitoja muuttaa ihmisten asenteita sekä rohkaista heitä toimimaan. Sen toteutus

riippuu vallitsevasta kulttuurista ja kasvuympäristöstä. Rauhankasvatuksen tulee opettaa luovia ja rauhanomaisia konfliktien ratkaisukeinoja. (Vesa, 2007, s. 50 - 56)

Rauhankasvatuksen on tarkoitus muuttaa ihmisten maailmankuvaa, joka pitää sisällään arvot, uskomukset, asenteet, tunteet, motivaation, taidot ja käyttäytymisen. Maailmankuvan muuttaminen helpottaa konfliktien selvittämisessä ja rauhan saavuttamisessa sekä elämisessä rauhan kulttuurissa. Rauhankasvatuksen tavoitteita ovat Abu-Nimerin (viitattu tekstissä Bar-Tal, Rosen & Nets-Zehngut, 2009, s. 24 - 25) mukaan sovinnon aikaansaaminen vihollisen kanssa, konfliktitilanteissa vastapuolen näkökulmaan asettuminen, vallan epäsymmetrian hahmottaminen ja niistä syntyneiden epätasa-arvo tilanteiden huomioiminen sekä yhteisymmärryksen ja väkivallattomuuden vaaliminen. (Bar-Tal, yms., s. 24 - 25)

Harris on määritellyt rauhankasvatuksen sisältävän viisi oletusta. Rauhankasvatus selittää väkivallan lähtökohdat, opettaa vaihtoehtoja väkivallan sijaan ja se kattaa väkivallan eri muotojen ymmärtämisen. Rauhan saavuttaminen on prosessi, joka riippuu vallitsevasta tilanteesta. Viimeinen rauhankasvatukseen sisältyvä oletus on, että konflikteja on kaikkialla. (Harris, 2002, s. 4) Rauhankasvatusta on enemmän kasvatuspsykologian suuntaus kuin poliittinen suuntaus. Se käsittelee uhkaavaan viholliseen suhtautumista. Rauhankasvatus keskittyy enemmän ryhmien kuin yksilöiden välisiin suhteisiin. (Salomon & Cairns, 2010, s. 5 - 6)

2.3 Kulttuurienvälinen kasvatus

Moninaisuus ja kulttuurienvälinen kasvatus liittyvät monelta osin globaalikasvatukseen. (Räsänen, 2007, s. 23 - 25; Opetusministeriö, 2007) Kulttuurienvälisen kasvatuksen yleinen päämäärä on edistää vastavuoroista vuorovaikutusta eri yhteisöjen sekä enemmistöjen ja vähemmistöjen välillä. Sen tarkoituksena on nähdä moninaisuus tasa-arvon edellytyksenä eikä syrjinnän välineenä, hyväksyä erilaisten kulttuuristen identiteettien olemassaolo, edistää vähemmistöjen kunnioitusta sekä pyrkiä ratkaisemaan ristiriidat väkivallattomasti. (Rinkinen, Alasaari, Luhtanen, Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi, 2000, s.46)

Kulttuurienväliseen kasvatukseen liittyy erilaisia osaamisen osa-alueita: kulttuurienvälinen tiedostaminen, herkkyys, (Jokikokko, 2002, s. 86) sopeutuminen ja tehokkuus. (Salo-Lee, 2007, s. 65-66). Kulttuurinen lukutaito on myös osa kulttuurienvälistä osaamista ja

kasvatusta. Salo-Lee on määritellyt kulttuurisen lukutaidon “kyvyksi lukea, ymmärtää ja löytää eri kulttuurien merkityksiä ja sen seurauksena kykyä arvioida, vertailla ja “avata” erilaisia kulttuureja, jotka ovat toisiinsa kietoutuneita tietyssä paikassa.” (Salo-Lee, 2007, s. 65 - 66)

Kulttuurienvälinen kasvatusta on parhaimmillaan osa elinikäistä oppimista, kun sen aloittaa jo varhaiskasvatuksessa ja jatkaa edelleen aikuiskasvatuksessa. Räsänen määrittelee kulttuurienvälisen kasvatuksen sisältävän käytänteet, sisällöt, opetus suunnitelmat, koulumateriaalit ja koko koulun etiikan. Kulttuurienvälisen kasvatuksen pitäisi kiinnittää huomiota myös sosiaalisiin rakenteisiin ja suhteisiin ryhmien välillä. Sen pitäisi myös etsiä eettisiä suuntaviivoja, jotka suojelevat ihmisiä syrjinnältä, väkivallalta, sortamiselta tai epäoikeudenmukaisuudelta. (Räsänen, 2007, s. 23 - 25)

UNESCO on määritellyt kulttuurienväliselle kasvatukselle kolme päälinjausta. Ensimmäisen päälinjan mukaan kulttuurienvälinen kasvatusta kunnioittaa yksilön kulttuuri-identiteettiä tarjoamalla kulttuurisesti tarkoituksenmukaista ja vastuuntuntoista koulutusta. Toinen päälinjaus määrittelee, että kulttuurienvälisen kasvatuksen tulee tarjota jokaiselle oppijalle kulttuuriset tiedot, taidot ja asenteet, minkä avulla he voivat luoda aktiivista ja osallistuvaa yhteiskuntaa. Kolmantena päälinjauksena kulttuurienvälinen kasvatusta tarjoaa kaikille oppijoille kulttuurien mukaiset tiedot, taidot ja asenteet, jotka mahdollistavat yksilöiden sekä etnisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja uskonnollisten ryhmien ja kansakuntien välisen kunnioituksen, ymmärryksen ja yhteishengen. (UNESCO, 2006, s. 31)

Kulttuurienvälisen kasvatuksen tulee sisältää erilaisia kulttuurisia aspekteja. Sen tulee huomioida yksilötasolla kulttuurien välisiä kohtaamisia ja osaamista. Siinä huomioidaan erilaisia rakenteellisia valta-asemia, koska niistä voi seurata ennakkoluuloja, stereotyyppioita, väkivaltaa, syrjintää ja monenlaista epäoikeudenmukaisuutta. Kasvatuksessa kuitenkin tulee huomioida yksilön moninaisuus, kulttuuri-identiteetit ja kulttuurien dynaamisuus sekä muistaa, että kansalaisuus on monitasoisista monissa nykymaailman globaaleissa yhteiskunnissa. (Räsänen, 2007, s. 28)

Räsänen mukaan interkulttuurisuus kasvatusta, eli kulttuurienvälisen kasvatusta, tavoitteena on kulttuurien välisessä kommunikoinnissa tarpeellisten taitojen oppiminen ja kommunikoinnin herkkyys sekä muut käytännölliset tiedot ja taidot. Sen pyrkimyksenä on eri

kulttuurien ja ihmisten sananvapaus ja äänen kuuluvuus, oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus. Ihmisarvo, ihmisoikeudet ja vastuut, kulttuurinen rikkaus ja dialogi, toinen toisiltaan oppiminen sekä väkivallattomuus ja oikeudenmukaisuus ovat kulttuurienvälisen kasvatuksen arvoja. (Räsänen, 2002, s. 111)

Kulttuurienvälisellä kasvatuksella pyritään kasvattamaan yksilöistä interkulttuurisesti päteviä tietojen, taitojen, asennemuutosten ja toiminnan kautta. Kulttuuritietoisuutta pyritään kehittämään vahvistamalla minätietoisuutta sekä oman kulttuuritaustan tietämistä. Se kehittää myös vuorovaikutusta muista kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa. Kulttuuritietoinen ihminen pyrkii ymmärtämään myös historiallisten, maantieteellisten ja kulttuuristen arvojen ja normien muodostumisen sekä ajatus- ja käyttäytymismallit, jotka ohjaavat ihmisten toimintaa, muistaen kuitenkin ihmiset yksilöinä eikä vain tietyn kulttuurin edustajina. Ennakkoluulojen, asenteiden, epäoikeudenmukaisten käytänteiden ja oletuksien huomaaminen on osa kulttuuritietoutta, kuin myös yhteiskuntaerojen, sosiaalisten, poliittisten ja globaalien näkökulmien tuntemista ja ymmärtämistä. (Jokikokko, 2002, s. 86 - 89)

Interkulttuurisesti pätevän ihmisen pitäisi taitaa asioiden näkeminen eri näkökulmista, toisen asemaan asettuminen sekä taito olla kriittinen ja myötätuntoinen. Taitoihin kuuluu myös sopeutuvaisuus muuttuviin olosuhteisiin, niissä toimimiseen ja vaikuttamiseen sekä tehokkaat ja tarkoituksenmukaiset vuorovaikutustaidot. Asenteet ja toiminta riippuvat laajalti tiedosta ja taidosta. Asenteet muuttuvat tiedon myötä. Interkulttuurisesti pätevä ihminen pyrkii olemaan oikeudenmukainen ajattelun ja toiminnan tasolla. Asenteen, tietojen ja taitojen avulla interkulttuurisesti pätevä voi aktiivisella toiminnallaan vaikuttaa ennakkoluuloihin, rasismiin, epäoikeudenmukaisuuteen ja syrjintään. (Jokikokko, 2002, s. 86 - 89)

2.4 Kehityskasvatus

Kehityskasvatuksen tavoitteena on tukea tietoisuutta globaaleista muutoksista sekä maailmanlaajuisen yhteiskunnan ja yksityisen puolen keskinäisen riippuvuussuhteen ymmärtämistä. Sen tarkoituksena on myös lisätä tietoisuutta kehitysavusta ja sen ohjelmista. British Development Education Association (viitattu Laakson 2007 tekstissä) mukaan kehityskasvatus tutkii “kehittyneen pohjoisen” ja “kehittyvän etelän” välillä olevia yhteyksiä siellä asuvien ihmisten kautta sekä mahdollistaa ihmisten välille syntyvää ymmärrystä. Kehityskasvatuksen on tarkoitus laajentaa sosiaalisen, ekonomisen, poliittisen ja

ympäristövaikutusten ymmärrystä. Sen on myös tarkoitus kehittää taitoja, asenteita ja arvoja, jotka sallivat ihmisten työskentelyn yhteisen päämäärän vuoksi. Näiden avulla kehityskasvatuksen tavoitteena on tehdä maailmasta aikaansaavan, oikeudenmukaisen ja kestävästä kehitystä huomioivan yhteisön, jossa jaetaan tasavertaisesti valta ja voimavarat. (Laakso, 2007, s. 61)

Kehityskasvatus tulisi olla tarkoituksenmukaista ja se kattaa kulttuuriseen, politiikkaan, asevoimiin, ekonomisuuteen, uskonnollisuuteen, sosiaalisuuteen ja teknologiaan liittyvät ongelmat ja kysymykset, joita kohdataan yhteiskuntien muutoksissa. Sen on tarkoitus kehittää kyseisten aihealueiden yhteiskunnallisia toimintatapoja. (Stone, 1988, s. 18) Kehityskasvatus on pedagoginen lähestymistapa oppimiseen. Se toimii myös koulun ulkopuolisessa toiminnassa yhteistyökumppaneiden ja sidosryhmien keskuudessa, linkittyen laajempiin kasvatusteemoihin. Kehityskasvatuksen tarkoitus on myös keskittyä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, ihmisoikeuksiin ja keskinäisiin riippuvuussuhteisiin sekä tarkoituksena on nähdä kehityskasvatus yhtenä isona osana sosiaalista muutosta. Sen on tarkoitus muuttaa ihmisten käsitystä esimerkiksi köyhästä Afrikasta, joka tarvitsee apua. (Bourn, 2015, s. 20)

Bourn ja McCollum (viitattu Bourn 2015 tekstissä) määrittivät vuonna 2001, ettei kehityskasvatus ole pelkästään globaalin köyhyyden ja kansainvälisen kehityksen ymmärrystä eikä ihmisten asenteiden muuttamista. Sen on tarkoitus tuottaa opettajille ja järjestöille tehokkaita ohjelmia, työkaluja ja tutkimustietoa, joiden avulla he voivat lähestyä kehityksen tai kehittymättömyyden ongelmia. (Bourn, 2015, s. 19 - 24) Kehityskasvatukseen sisältyy myös kehitysyhteistyön korostaminen globaalissa maailmassa niin kasvattajien kuin oppijoiden välillä. Se sisältää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, empatian ja yhteisvastuun edistämistä sekä sitoumuksen osallistavista ja muuttuvista oppimisprosesseista pitäen painopisteen vuoropuhelussa ja kokemuksissa. Kehityskasvatuksen tulisi mahdollistaa myös vaihtoehtoinen kriittinen katsantokanta valtasuhteisiin ja median välittämään kuvaan kehittymättömästä etelästä ja avuttomista uhreista siellä. (Skinner, Blum & Bourn, 2013, s. 90)

Kehityskasvatusta on kritisoitu siitä, että se on vain länsimaiden tai G8-maiden aikaansaama keino viedä kehitystä ja apua köyhimpiin maihin. Näin ollen siitä on tullut sen myötä myös poliittinen keino, jota järjestöt vievät rahallisen toivon varassa eteenpäin. (Bourn, 2015, s. 19-24; Skinner, yms., 2013, s. 90) Yksi kehityskasvatuksen kriittinen näkökulma liittyy kehittyneiden maiden näkemykseen kehityksestä ja sen sisällöstä. Sen tulisi tuloksellisuuden

sijaan keskittyä kehittymiseen johtaviin prosesseihin. Tämä vaatii numeroiden ja tilastojen katsomisen sijaan tarkastelun siirtämistä koulussa tapahtuviin oppimisprosesseihin, laadukkaan koulutuksen arviointiin ja laajempiin oppijoille kohdistuviin sosiaalisiin ja ekonomisiin hyötyihin. (Skinner, yms., 2013, s. 91)

2.5 Kestävän kehityksen kasvatus

Kestävän kehityksen kasvatuksen ajatellaan olevan rinnakkaiskäsite globaalikasvatukselle, kuitenkin omilla näkökulmilla ja lähtökohdilla. Se on tärkeä osa-alue kestävän tulevaisuuden rakentamisessa. Kestävän kehityksen kasvatus kannustaa ihmisiä aktiivisuuteen ja vastuunottamiseen maailman tulevaisuudesta erilaisten yksityiselämän ja työelämän roolien myötä. (Gloaalikasvatus, 2020c) Kestävän kehityksen kasvatuksen on tarkoitus muuttaa yhteiskuntaa ja tehdä oppijoista aktiivisia maailmankansalaisia, jotka yrittävät ratkaista globaaleja ja paikallisia ongelmia sekä luovat oikeudenmukaista, rauhanomaista, suvaitsevaa, osallistavaa, turvallista ja kestävää maailmaa (UNESCO, 2020).

UNESCO on määritellyt kestävän kehityksen kasvatuksen tarkoituksena muuttaa ihmisten ajattelutapaa maailmasta ja sen resursseista sekä työskennellä kohti kestävästi kehittyvää tulevaisuutta. Kasvatuksen on tarkoitus kehittää kestävämmän kehityksen edellyttämiä tietoja, taitoja, arvoja ja tarvittavaa käyttäytymistä. Sen tarkoituksena on myös ylläpitää ympäristön koskemattomuutta, käytännöllistä taloutta, kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa. Kestävän kehityksen kasvatus käsittelee ilmastonmuutosta, biodiversiteettiä eli ympäristön monimuotoisuutta, katastrofiriskin vähentämistä ja kestävää kulutusta sekä tuotantoa. Se on elinikäistä oppimista sekä olennainen osa laadukasta oppimista. (UNESCO, 2020)

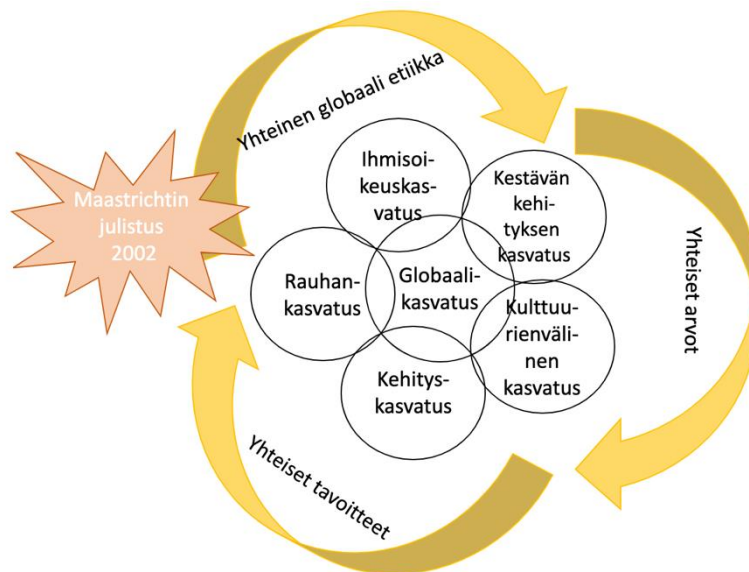
Kestävä kehitys edistävässä kasvatuksessa huomion kohteena on kolme erilaista kestävän kehityksen näkökulmaa: ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen (Åhlberg, 2008, s. 12; Lindroos & Cantell, 2007, s. 92). Nämä näkökulmat tulee integroida kasvatukseen, jotta sitä voitaisiin kutsua kestävä kehitys kasvatukseksi. Ekologinen näkökulma kattaa luonnon pääoman: resurssit ja ekosysteemin. Sosiaalinen näkökulma puolestaan kattaa sosiaalisen pääoman: sosiaaliset verkostot, kuten perhe, ystävät, yhteisö, ihmiskunta ja kaikki, jotka

toimivat kestävä kehityksen mukaisesti. Taloudellinen näkökulma kattaa rahallisen pääoman niin paikallisesti kuin globaalisti. (Åhlberg, 2008, s. 12) Åhlberg mainitsee myös kolme muuta näkökulmaa kestävä kehitys kasvatukselle. Ne ovat kulttuurinen, terveyttä korostava ja poliittinen. Kulttuurinen näkökulma kattaa kulttuurisen pääomaan, johon kuuluu kulttuurisesti arvokkaat asiat. Terveyttä korostava näkökulma kattaa ajatuksen terveydestä perusedellytyksenä kaikille. Poliittinen näkökulma kestävälle kehitykselle korostuu erityisesti erilaisten sopimusten ja lakien kautta, jotka on allekirjoitettu yhteisten tavoitteiden vuoksi. (Åhlberg, 2008, s. 12)

Ryden ja Leal Filho ovat määritelleet (Viitattu Lindroos ja Cantellin 2007 tekstissä) kestävä kehityksen kasvatuksen sisältävän muutakin kuin ympäristötietoista kasvatusta. Siihen liittyy useita eri aihepiirejä. Muun muassa kysymyksiä, jotka liittyvät viisaaseen, oikeudenmukaiseen, tasavertaiseen ja kestävään luonnonvarojen käyttöön, biodiversiteetin uhkiin, kestävä kehityksen arvopohjaan sekä taloudelliseen pääomaan. Kestävä kehityksen kasvatuksen on tarkoitus käsitellä myös yhteiskunnallista osallistumiseen ja demokratiaan liittyviä kysymyksiä sekä köyhyyden käsittelemistä kehittyvässä maailmassa. Lindroos ja Cantell vielä lisäävät tähän määritelmään, että yleensä kasvatuksella pyritään antamaan vastauksia kysymyksiin, mutta kestävä kehityksen kasvatuksen on tarkoitus herättää kysymyksiä huomioimalla epävakautta maailmassa. (Lindroos & Cantell, 2007, s. 92)

Kestävä kehityksen kasvatusta kuuluu kokonaisvaltaisesti opetukseen eikä sitä tule opettaa itsenäisenä tieteenalana. Siihen tulee integroida eli yhdistää, paikalliset, alueelliset ja globaalit näkökulmat. Kestävä kehitys kasvatuksessa tärkeitä ovat yhteiset arvot ja kriittinen ajattelu sekä erilaiset oppimis- ja opetusmenetelmät. Siinä on myös tarkoitus ottaa oppilaat osaksi päätöksentekoa ja erityisesti silloin, kun päätökset koskevat heidän oppimistaan. (Lindroos & Cantell, 2007, s. 93)

3 Miten globaalikasvatuksen eri osa-alueet liittyvät toisiinsa ja globaalikasvatukseen?

Kuvio on tehty mukaillen Taina Kaivolan käsittekarttaa (Kaivola & Paaso 2007, s. 113).

Gloaalikasvatus perustuu vuonna 2002 tehtyyn Maastrichtin julistukseen (Maastrichtin julistus, 2002). Lindroos ja Cantell mukaan kaikki viisi globaalikasvatuksen osa-alueetta pyrkii samaan tavoitteeseen ja ne jakavat samat yhteiset arvot. Tavoitteena on osaamisen kehittäminen, mahdollistaminen ja tietoisuuden lisääminen, kuitenkin pitäen painopisteen vastuullisessa ja aktiivisessa kansalaisessa. (Lindroos ja Cantell, 2007, s. 94) Räsänen mukaan kaikki osa-alueet pyrkivät avartamaan ihmisten mieltä ja katsetta, jotta ne omalta osaltaan edesauttaisivat oikeudenmukaisen, yhdenvertaisen ja ihmisoikeuksia kunnioittavan maailman syntymistä. Kaikki päämäärät ja käytännön menetelmät perustuvat globaalin etiikan periaatteisiin. (Räsänen, 2007, s. 28)

Gloaalietiikkaan sisältyy halukkuus ja motivaatio yhteistyöhön, ihmisten kohteleminen yksilöinä, sitoutuminen yhdenvertaisuuden luomiseen sekä sitoutuminen oppimisen ja dialogin yhteisymmärrykseen (Räsänen, 2007, s. 28). Se on myös kuvailtu olevan yleinen etiikka, jota löytyy kaikista kulttuureista ja yksilöistä. Globaalin etiikan ihmiskeskeistä näkökulmaa on kritisoitu, koska se ei kata koko elävää maailmaa. Sen tulisi sisältää myös luonnon monimuotoisuuden kunnioituksen ja vaalimisen. (Ryden, 2007, s. 103)

Taulukossa: globaalikasvatuksen osa-alueet ja niihin sisältyvät tavoitteet ja aihepiirit.

Tavoitteet:	Tietojen ja taitojen lisääminen	Asenteiden ja käyttäytymisen muuttaminen	Kunnioituksen ja ymmärryksen lisääminen	Aktiivinen toimijuus	Elinikäinen oppiminen	Kriittinen ajattelu	Aihealueet:
Ihmisoikeuskasvatus	X	X	X	X			rauha, demokratia, kehitys, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet sekä niiden tunnistaminen ja kunnioitus,
Rauhan- kasvatus	X	X	X	X	X		väkivallaton konfliktien ratkaisu ja ehkäisy, maailmanrauha, sodat ja niiden syntyminen, aseistariisunta, rasismi, ympäristötuhot, rikollisuus, etniset ja uskonnolliset konfliktit sekä väkivalta yksityiselämässä
Kulttuurien välinen kasvatus	X	X	X	X	X		ennakkoluulot, stereotypiat, väkivalta, syrjintä, epäoikeudenmukaisuus, moninaisuus, kulttuurit ja niiden dynaamisuus, sopeutuminen, yhdenvertaisuus
Kehityskasvatus	X	X	X	X		X	kulttuuriseen, politiikkaan, asevoimiin, ekonomisuuteen, uskonnollisuuteen, sosiaalisuuteen ja teknologisuuteen liittyvät ongelmat ja kysymykset, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, ihmis-oikeudet ja riippuvuussuhteet
Kestävän kehityksen kasvatus	X	X	X	X		X	ilmastonmuutos, biodiversiteetti eli ympäristön monimuotoisuus, katastrofiriskin vähentäminen ja kestävä kulutus ja tuotanto, yhteiskunnallinen osallistuminen, demokratia, köyhyys

Yllä oleva taulukko on koottu tekstin pohjalta. Siitä voidaan huomata, että globaalikasvatuksen eri osa-alueet ovat tavoitteiltaan suurin piirtein samanlaiset. Kaikissa viidessä kasvatuksessa tavoitteina ovat tietojen ja taitojen lisääminen, asenteiden ja käyttäytymisen muuttaminen, suvaitsevaisuuden ja ymmärryksen lisääminen sekä aktiivinen toimijuus. Lähteiden mukaan rauhan- ja kulttuurienvälisessä kasvatuksessa tavoitteena on myös elinikäinen oppiminen. Kriittisen ajattelun lisääminen on myös kehityskasvatuksen ja kestävän kehityksen kasvatuksen tavoitteena. Kasvatustavoitteet eivät näin ollen paljoa poikkea toisistaan, mutta sisällöt ovat hieman erilaiset.

Ihmisoikeuskasvatuksessa tietojen ja taitojen lisäämisellä tarkoitetaan, että jokaisella on perustieto, mitä ihmisoikeudet ovat ja mitä niillä tarkoitetaan sekä mitkä tekijät ovat vaikuttaneet niiden syntyyn (Lampinen, 2009, s. 71). Rauha, demokratia, kehitys, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet sekä niiden tunnistaminen ja kunnioitus edesauttavat taitoja toteuttaa ihmisoikeuksien toteutumista (YK:n ihmisoikeuskasvatusta koskeva julistus, 2012).

Rauhankasvatuksessa eriaihealueet lisäävät tietoa, joka auttaa vahvistamaan sovittelu- ja neuvottelutaitoja sekä empatiakykyä ja yhdessä elämisen taitoja (Gloabalikasvatus, 2020d). Kulttuurienvälisessä kasvatuksessa lisätään kulttuuritietoutta niin omasta kuin muiden kulttuureista sekä kulttuuri-identiteetistä ja moninaisuudesta. Näiden tietojen avulla voidaan kehittää taitoja, kuten kulttuurinen lukutaito (Salo-Lee, 2007), kulttuurien välinen kommunikointi ja sen herkkyys sekä muut käytännölliset taidot (Räsänen, 2002). Kulttuurienvälisessä kasvatuksessa painottuu myös taito olla myötätuntoinen (Jokikokko, 2002).

Tietoja ja taitoja lisätään myös kehityskasvatuksen piirissä. Siinä tiedon näkökulma on globaaleissa muutoksissa sekä maailmanlaajuisessa yhteiskunnassa ja yksityisen puolen keskinäisissä riippuvuussuhteiden ymmärtämisessä sekä kehitysavussa ja sen ohjelmissa (Laakso, 2007). Kehityskasvatuksessa taitojen lisäämisen näkökulma painottuu yhteisen päämäärän saavuttamiseen, minkä avulla tehdään maailmasta aikaansaavaa, oikeudenmukainen ja kestävä kehitys huomioiva yhteisö, jossa jaetaan tasavertaisesti valta ja voimavarat (Laakso, 2007). Kestävän kehityksen kasvatuksen on tarkoitus lisätä tietoa kestävä kehityksen sosiaalisesta, ekologisesta ja taloudellisesta näkökulmista (UNESCO, 2020; Åhlberg, 2008; Lindroos & Cantell, 2007). Se lisää taitoja toimia kestävä kehityksen, ympäristön koskemattomuuden, käytännöllisen talouden, kulttuurisen moninaisuuden kunnioituksen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan parissa (UNESCO, 2020).

Kaikissa osa-alueissa on tarkoitus muuttaa käyttäytymistä ja asenteita. Ihmisoikeuskasvatuksessa muutetaan asenteita ja käyttäytymistä kohti suvaitsevampaa, yhdenvertaisempaa, oikeudenmukaisempaa ja ihmisoikeusmyönteisempää maailmaa (Ihmisoikeuskeskus, 2017; Koenig, 2008; YK:n ihmisoikeuskasvatusta koskeva julistus, 2012). Rauhankasvatuksessa asenteita ja käyttäytymistä muutetaan rauhanomaiseen, suvaitsevaiseen ja väkivallattomaan suuntaan (Allahwerdi, 2001; Salomon ja Cairns, 2010; UNICEF, 2012). Kulttuurienvälinen kasvatus pyrkii muuttamaan asenteita ja käyttäytymistä ihmisten sananvapautta ja äänen kuuluvuutta, oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta sallivaan maailmaan (Räsänen, 2002). Kulttuurienvälisessä kasvatuksessa myös pyritään vahvistamaan minätietoisuutta sekä oman kulttuuritaustan tietämistä (Jokikokko, 2002). Kehityskasvatuksen tarkoituksena on muuttaa asennetta ja käsityksiä köyhistä ja kehittyvistä maista, jotka tarvitsevat apua, kohti oikeudenmukaista, empaattista ja yhteisvastuullista maailmaa (Bourn, 2015; Skinner, yms., 2013). Kestävän kehityksen kasvatuksessa pyritään muuttamaan asenteita

ja käyttäytymistä kohti vastuullisempaan, oikeudenmukaisempaa, rauhanomaisempaa, suvaitsevampaa, osallistavampaa, turvallisempaa ja kestävämpää maailmaa (Globaalikasvatus, 2020c; UNESCO, 2020).

Kunnioituksen ja ymmärryksen lisääminen tulee myös esille jokaisen globaalikasvatuksen osa-alueen tavoitteissa. Ihmisoikeuskasvatuksessa kunnioitus ja ymmärrys tulee käsikädessä tiedon, taidon ja asenteiden kanssa. Nämä asiat johtavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioitukseen maailmanlaajuisesti (Ihmisoikeuskeskus, 2017). Rauhankasvatuksessa kunnioituksen ja ymmärryksen lisääminen painottuu näkökulmaan ihmisten yhteisymmärryksestä ja toisten asemaan asettumisesta (Globaalikasvatus, 2020d; Bar-Tal, yms., 2009). Kulttuurienvälinen kasvatus lisää kunnioitusta ja ymmärrystä yksilöiden sekä etnisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja uskonnollisten ryhmien ja kansakuntien välisen ymmärryksen ja yhteishengen kautta (UNESCO, 2006). Kehityskasvatuksen on tarkoitus laajentaa sosiaalisen, ekonomisen, poliittisen ja ympäristövaikutusten ymmärrystä (Laakso, 2007). Kestävän kehityksen kasvatuksessa kunnioituksen ja ymmärryksen näkökulma painottuu kulttuurin moninaisuuden kunnioittamiseen sekä ymmärryksen lisäämiseen ihmisten ajattelutapaan maailmasta ja sen resursseista (UNESCO, 2020).

Aktiivisella toimijuudella tarkoitan yksilöiden aktiivista toimintaa, joka on jokaisessa globaalikasvatuksen osa-alueissa vahvasti mukana. Sen tarkoituksena on saada ihmiset ottamaan aktiivisen roolin taloudellisessa ja sosiaalisessa kehityksessä (Koenig, 2008). Sen tavoitteena on ohjata ihmiset ratkaisemaan kiistoja ja konflikteja rauhanomaisesti (Globaalikasvatus, 2020d) sekä luoda aktiivista ja osallistuvaa yhteiskuntaa (UNESCO, 2006). Aktiivisen toimijuuden tulisi vaikuttaa ennakkoluuloihin, rasismiin, epäoikeudenmukaisuuteen ja syrjintään (Jokikokko, 2002) sekä saada ihmiset työskentelemään yhteisen päämäärän vuoksi (Laakso, 2007). Sen tulisi myös kehittää ihmisistä maailmankansalaisia, jotka yrittävät ratkaista globaaleja ja paikallisia ongelmia sekä luoda oikeudenmukaista, rauhanomaisaa, suvaitsevaa, osallistavaa, turvallista ja kestävä maailmaa (UNESCO, 2020).

Elinikäinen oppiminen painottuu kahteen osa-alueen tavoitteeseen. Sen sanotaan olevan parhaimmillaan, kun sen aloittaa jo varhaiskasvatuksessa ja sitä jatkaa edelleen aikuiskasvatuksessa (Räsänen, 2002). Kasvatus on elinikäinen avoin koulutus, joka tarjoaa tietoja ja taitoja muuttaa ihmisten asenteita sekä rohkaista heitä toimimaan (Vesa, 2007).

Kriittinen ajattelu tulee erityisesti esille kehityskasvatuksessa ja kestävän kehityksen kasvatuksessa. Kehityskasvatuksessa kriittisen ajattelun näkökulma keskittyy valtasuhteisiin ja median välittämään kuvaan kehittymättömästä etelästä ja avuttomista uhreista siellä. Kriittisen ajattelun näkökulma painottuu myös kritiikkiin kohti läntisen maailman näkemyksestä kehityksestä ja mitä se sisältää. (Skinner, yms., 2013) Kestävä kehitys kasvatuksessa kriittinen ajattelu on yksi tärkeimmistä piirteistä, koska se haastaa tavan, jolla ihmiset tulkitsevat maailmaa ja miten tietoa ja mielipiteitä on muovattu henkilökohtaisten kokemusten ja sosiaalisten vaikutteiden perusteella (Tilbury & Cooke, 2005, s. 33).

4 Pohdinta

Tutkimuksessa käsittelin globaalikasvatuksen käsitettä sekä siihen kuuluvia osa-alueita. Osa-alueita on useita ja valitsin niistä keskeisimmät eli ihmisoikeuskasvatuksen, rauhankasvatuksen, kulttuurienvälisen kasvatuksen, kehityskasvatuksen sekä kestävän kehityksen kasvatuksen. Pohdinnan aluksi tiivistän vielä tutkimukseni tulokset määrittelemällä globaalikasvatuksen sekä siihen kuuluvat osa-alueet.

Gloaalikasvatus on ajankohtainen aihe nyt sekä tulevaisuuden kannalta. Nykyään keskusteluissa nousee esille enemmän globaaleja aiheita sekä niiden vaikutuksia maapalloon, yhteiskuntaan tai ihmisiin. Esimerkiksi väkivalta, epäoikeudenmukaisuus, rasismi, yhdenvertaisuus, terroristi-iskut ja vihapuheet ovat aiheita, jotka vaikuttavat myös globaalikasvatuksen alueella. Globaalit aiheet nousevat esille myös koulumaailmassa. Esimerkiksi keväällä 2019 harjoittelussa ollessani Oulun normaalikoulun oppilaat tekivät postereita ja pitivät puheita, jotka liittyvät ilmaston lämpenemisen ehkäisemiseen. Vuonna 2018 Ruotsissa Greta Thunberg aloitti lakot ilmastonmuutoksen ehkäisemisen vuoksi.

Gloaalikasvatus keskittyy tiedon lisäämiseen ja taitojen kerryttämiseen. Aktiivinen toimijuus ja muu toiminta on myös paljon esillä globaalikasvatuksesta puhuttaessa. Globaalikasvatus ei kuitenkaan suoraan muuta ihmisten käsitystä ja asenteita, vaan se antaa työkaluja niiden muuttamiseen. Sen tarkoituksena on laittaa ihmisten ajattelemaan kriittisesti ja muuttamaan omaa maailmankuvaansa oikeudenmukaisempaan ja yhdenvertaisempaan suuntaan.

Gloaalikasvatus on yksi näkökulma koulutuksen kentällä. Se on niin sanottu aurinkovarjo-termi, mikä kätkee alapuolelleen useita osa-alueita. Yleisesti globaalikasvatus jaetaan viiteen eri osa-alueeseen: ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus, kulttuurienvälinen kasvatus, kehityskasvatus ja kestävä kehityskasvatus. Kuitenkin jotkut tutkimukset osoittavat, että globaalikasvatukseen liittyisi myös yhdenvertaisuuskasvatus, mediakasvatus sekä globaalitalouskasvatus. Tutkimuksessa tutkin näitä viittä yleisemmin käytettyä termiä, koska halusin keskittyä ydintietoon, jotta tutkimuksestani ei tulisi liian laaja. Ohjaajani, joka myös on tutkinut aihetta, oli myös sitä mieltä, että keskittyisin vain ydinkäsitteisiin.

Ihmisoikeuskasvatus pyrkii kasvattamaan ihmisiä kunnioittamaan ja ymmärtämään ihmisoikeuksia (Ihmisoikeuskeskus 2017; Koenig 2008, 18; Lampinen 2009, 71-74; Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskasvatusta koskeva julistus 2012). Sen on tarkoitus muuttaa asenteita ja käyttäytymistä kohti ihmisoikeus myönteisempää kulttuuria (Ihmisoikeuskeskus 2017). Ihmisoikeuskasvatus tähtää suvaitsevampaan, ystävällisempään ja ymmärtäväisempään toimintaan, jossa koetaan moninaisuus rikkautena (Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskasvatusta koskeva julistus 2012). Sen on tarkoitus myös lisätä tietoa ja ymmärrystä ihmisoikeuksista ja taitoja käsitellä niitä. Siihen sisältyy niin omien oikeuksien tunteminen kuin toistenkin oikeuksien kunnioitus. (Ihmisoikeuskeskus 2017; Koenig 2008, 18; Lampinen 2009, 71 - 74; Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskasvatusta koskeva julistus 2012)

Rauhankasvatuksen tarkoituksena on kasvattaa ihmisiä ylläpitämään maailmanrauhaa, ratkaisemaan ja estämään konfliktit ja kiistat rauhanomaisesti sekä rauhan kulttuurin vaaliminen (Allahwerdi 2001, 32; Bar-Tal, Rosen & Nets-Zehngut 2009, 24 - 25; Globaalikasvatus 2020d; Salomon ja Cairns 2010, 5 - 6; UNESCO 1974; UNICEF 2012; Vesa 2007, 50 - 56). Sen on tarkoitus muuttaa ihmisten käyttäytymistä sekä vaikuttaa heidän tietoihinsa, taitoihin, asenteisiin ja arvoihin maailmanrauhan ylläpitämiseen (Bar-Tal, Rosen & Nets-Zehngut 2009, 24 - 25; Salomon ja Cairns 2010, 5 - 6; UNICEF 2012; Vesa 2007, 50 - 56). Rauhankasvatus pyrkii vahvistamaan ihmisten empatiakykyä, sovittelu- ja neuvottelutaitoja, kykyä asettua toisten asemaan sekä yhdessä elämisen taitoja (Globaalikasvatus 2020d).

Kulttuurienvälinen kasvatus pyrkii kunnioittamaan yksilön kulttuuri-identiteettiä sekä vahvistamaan kulttuuritietämystä ja -tuntemusta niin omasta kuin toistenkin kulttuureista (Jokikokko 2002, 86 - 89; Räsänen 2002, 111; Räsänen 2007, 28; Salo-Lee 2007, 65 - 66; UNESCO 2006, 31). Se tarjoaa keinoja kunnioittavaan ja ymmärtävään kulttuurien kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen (Räsänen 2002, 111; Räsänen 2007, 28; UNESCO 2006, 31). Kulttuurienvälisessä kasvatuksessa pyritään muuttamaan ihmisten asenteita, ennakkoluuloja, stereotyyppioita, epäoikeudenmukaisuutta ja käyttäytymistä ymmärtäväisempään suuntaan (Jokikokko 2002, 86 - 89; Räsänen 2007, 28).

Kehityskasvatus pyrkii kasvattamaan oikeudenmukaisia, kehityksen ja kehittymättömyyden ongelmia ymmärättäviä sekä yhteisen päämäärän eteen työskenteleviä ihmisiä (Bourn 2015, 20;

Laakso 2007, 61; Skinner, Blum, Bourn 2013, 90). Se myös kehittää taitoja, asenteita ja arvoja, minkä avulla saadaan maailmasta aikaansaava, oikeudenmukainen ja kestävä kehitystä huomioivan yhteisö, jossa jaetaan valta ja voimavarat tasavertaisesti (Laakso 2007, 61). Kehityskasvatukseen sisältyy kehitysyhteistyön korostaminen globaalissa maailmassa niin kasvattajien kuin oppijoiden välillä (Skinner, Blum, Bourn 2013, 90).

Kestävän kehityksen kasvatuksen on tarkoitus muuttaa yhteiskuntaa ja tehdä oppijoista aktiivisia maailmankansalaisia, jotka yrittävät ratkaista globaaleja ja paikallisia ongelmia sekä luovat oikeudenmukaista, rauhanomaisaa, suvaitsevaa, osallistavaa, turvallista ja kestävä maailmaa (Globaalikasvatus 2020c; Lindroos & Cantell 2007, 92; UNESCO 2020). Sen on tarkoitus kehittää tietoja, taitoja, arvoja ja tarvittavaa käyttäytymistä kestävämpään kehitykseen (UNESCO 2020). Kestävän kehityksen kasvatusta sisältää ekologisen näkökulman lisäksi sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman (Lindroos & Cantell 2007, 92; Åhlberg 2008, 12).

Kuvaileva narratiivinen kirjallisuuskatsaus osoittautui mielekkääksi tavaksi kirjoittaa kandidaatin tutkielma. Siinä ei ole tarkkoja sääntöjä, miten tutkimusta tulisi toteuttaa tai rajata. Pystyin tutkimaan aihetta omasta näkökulmastani ja käyttämään keräämiäni lähteitä vapaasti. Kirjallisuuskatsauksen käyttäminen tutkimusmenetelmänä antoi myös mahdollisuuden kirjoittaa yleiskatsauksen globaalikasvatuksesta ja sen osa-alueista. Haasteita toi kuitenkin tiettyjen metodisten sääntöjen puute, esimerkiksi taulukointia tehdessäni.

Lähteiden löytäminen osoittautui vaikeammaksi kuin ajattelin. Englanninkielistä lähteitä löytyi helposti, mutta suomenkielistä tutkimusta oli hankalampi löytää. Erityisesti globaalikasvatuksen osa-alueet tuottivat hankaluuksia, koska tutkimustieto oli verrattain päällekkäistä ja ristiriitaista osa-alueiden kesken. Suurin osa lähteistä on julkaisuja tai järjestöjen sivuilta otettua tietoa. Tästä johtuen tutkielmani akateemisuus jää vähemmäksi, kuin sellaisessa tutkimuksessa, jossa on tutkittu tutkielmakirjallisuutta.

Tutkimukseni luotettavuus näkyy lähteiden, käsitteiden ja tutkimusmetodin käytössä. Kirjallisuuskatsaus on luotettava tapa tehdä tutkimusta jo ennalta tutkitusta aiheesta. Tutkimuksessa käyttämäni lähteet ja niiden luotettavuus vähentävät osittain tutkimukseni luotettavuutta. Luotettavuutta kuitenkin lisää yleisesti käytettävien käsitteiden käyttö, kuten

globaalikasvatus ja sen osa-alueina ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus, kulttuurienvälinen kasvatus, kehityskasvatus ja kestävä kehitys kasvatus.

Tutkimukseni aihe on yleiskatsaus globaalikasvatukseen, joten siitä on helppo jatkaa Pro Gradu -tutkintoon. Mahdollisia tutkittavia näkökulmia on useita, esimerkiksi pro gradu -tutkielmassa voisin haastatella opettajia ja heidän näkemyksiään globaalikasvatuksesta, sen opettamisen tärkeydestä tai keskittyä opetussuunnitelmaan ja globaalikasvatukseen liittyvään sisältöön. Pro gradu -tutkielman opettajahaastatteluissa tulisi ottaa huomioon eettiset kysymykset ja muut tietosuojaan liittyvät asiat. Seuraavassa vaiheessa voin myös pohtia, millaisia työkaluja ja keinoja opettajat tarvitsevat globaalikasvatusta varten sekä miten toiminta saataisiin konkretisoitua kasvatuksen keinoin?

Tutkimuksen myötä sain uutta tietoa globaalikasvatuksesta ja sen osa-alueista. Ennen tutkimuksen tekemistä ajattelin globaalikasvatuksen paljon suppeammaksi kuin mitä se todellisuudessa on. Globaalikasvatus vaikuttaa usealla eri kasvatuksen alueella yksin tai yhdessä muiden kasvatuskäytäntöjen kanssa. Globaalikasvatusta ei myöskään olisi suotavaa opettaa omana tieteenalanaan, vaan ennemmin integroida se eri tieteenaloihin.

Lähteet

- Andreotti, V. (2006). Soft Versus Critical Global Citizenship Education. (toim.) Simmons, C. Policy and Practice A Development Education Review, 3, 40-52. haettu osoitteesta: <https://www.developmenteducationreview.com/issue/issue-3/soft-versus-critical-global-citizenship-education>
- Allahwerdi, H. (2001). *Kansainvälisyyskasvatuksen suosituksista maailmankansalaisen kypsyyskokeeseen: Suomen YK-liitto kansainvälisyyskasvattajana 1970-2000*. 32-34. Väitöskirja. Helsingin Yliopisto.
- Asunmaa, M. (1994). *Kansainvälisyyskasvatus koulussa ja opettajakoulutuksessa*. 1. Opetusmoniste: kansainvälisyyskasvatuskurssi. Oulun Yliopisto.
- Bar-Tal, D., Rosen, Y., & Nets-Zehngut, R. (2009). *Peace Education in Societies Involved in Intractable Conflicts*, (toim.) Salomon, G. ja Cairns, E. *Handbook on Peace Education*. 24-25. Taylor and Francis Group. New York. haettu osoitteesta: <https://go.aws/3djmZAb>
- Bourn, D. (2015). From Development Education to Global Learning: Changing Agendas and Priorities. (toim.) McCloskey, S., Policy & Practice A Development Education Review, 20, 20. haettu osoitteesta: [https://www.developmenteducationreview.com/sites/default/files/Issue%2020A4%20\(1\).pdf#page=21](https://www.developmenteducationreview.com/sites/default/files/Issue%2020A4%20(1).pdf#page=21)
- Council Of Europe. (2008). *White Paper on Intercultural Dialogue "Living Together As Equals in Dignity"*. 4, 17. haettu osoitteesta: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf
- Gloaalikasvatus. (2020b). *Mikä Gloaalikasvatus?: teemat: moninaisuus*. haettu osoitteesta: <https://www.gloaalikasvatus.fi/mika-gloaalikasvatus/teemat/moninaisuus>
- Gloaalikasvatus. (2020c). *Mikä Gloaalikasvatus?: teemat: kestäväkehitys*. haettu osoitteesta: <https://www.gloaalikasvatus.fi/mika-gloaalikasvatusteemat/kestava-kehitys>
- Gloaalikasvatus. (2020d). *Mikä Gloaalikasvatus?: teemat: rauha*. haettu osoitteesta: <https://www.gloaalikasvatus.fi/mika-gloaalikasvatus/teemat/rauha>
- Haatainen, T. (2004). *Gloaali vastuu* (toim.) Myllymäki, T. *Pallo haltuun: kansainvälisyyskasvatus Suomessa*. 7-9. Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa Ry. Esa Print Oy. Lahti
- Harris, I. M. (2002). *Peace Education Theory*. AERA (American Education Research Association). haettu osoitteesta: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED478728.pdf>

- Hayden, M., Levy, J., Thompson, J., Sylvester, R., Hill, I., Marshall, H., . . . Hobson, D. (2007). *The Sage handbook of research in international education*. 404-405. Lontoo: Sage.
- Hintikainen, K. (2014), *Vähemmän tarinoita toiseudesta, enemmän vallankumousta*, haettu osoitteesta: <https://www.gloaalikasvatus.fi/blogit-ja-artikkelit/blogit/vahemman-tarinoita-toiseudesta-enemman-vallankumousta>
- Ihmisoikeuskeskus. (2017). *Mitä ihmisoikeuskasvatus on?* haettu osoitteesta: <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/mita-ihmisoikeuskasvatus-on/>
- Inha, K. (2016). *Maailmankansalaisuuden ytimessä: Mitä globaaliosaaminen on ja mihin sillä pyritään*, HuK, haettu osoitteesta: https://edu.fi/download/186988_gloaalikasvatus-avaindokumenteissa.pdf
- Jokikokko, K. (2002). *Interkulttuurinen kompetenssi apuna kulttuurien kohdatessa*, teoksessa: Räsänen, R., Jokikokko, K., Järvelä, M-L.& Lamminmäki-Kärkkäinen T. *Interkulttuurinen opettajankoulutus: utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla*. 85-95. haettu osoitteesta: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514268075.pdf>
- Kaivola, T. & Melén-Paaso M. (2007). *Epilogue – Reflective Remarks*, (toim.) Kaivola, T. & Melén-Paaso, M. *Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives*. 113. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki. haettu osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79403/opm31.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Koenig, S. (2008). *The Response: A Holistic Vision Of Human Rights As A Strategy for Enabling Meaningful Change*, (toim.) Abdi, A.A. & Shultz, L. *Educating for Human Rights And Global Citizenship*. 18. State University of New York Press, Albany
- Laakso, L. (2007). *Making Sense of Development in a Divided World*, (toim.) Kaivola, T. & Melén-Paaso, M. *Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives*. 61. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki. haettu osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79403/opm31.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lampinen, J. (2009). *Ihmisoikeudet kasvattajan toiminnan arvopohjana*, (toim.) Lampinen, J. & Melén- Paaso, M. *Tulevaisuus meissä: kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen*. 71-74. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki.

- Lampinen, J. (2009). *Kasvatusta kansainväliseen ymmärrykseen, yhteistyöhön ja rauhaan*. (toim.) Lampinen, J. & Melén- Paaso, M. *Tulevaisuus meissä: kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen*. 11-16. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki.
- Latomaa, T. (1996). *Monikulttuurisuuskasvatuksen lähtökohdista ja tavoitteista*. 206–210. Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 27/2. haettu osoitteesta: <http://elektra.helsinki.fi.pc124152.oulu.fi:8080/se/k/0022-927-x/27/2/monikult.pdf>
- Maastrichtin julistus. (2002). *Global Education Congress*, haettu osoitteesta: <https://rm.coe.int/168070e540>
- Opetusministeriö. (2007). *Global Education 2010*. haettu osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79503/opm12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Opetusministeriö (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelma*. 14-28, 130-135, 155-158, 239-256 ja 260-262. haettu osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Ramsey, P. G., Williams L. R. & Vold E. B. (2005). *Multicultural Education: A Source Book*. Viii. RoutledgeFalmer, Lontoo ja New York, haettu osoitteesta: <https://www.ellibslibrary.com/book/0-203-44128-1>
- Rydén, L. (2007). *An agenda for Global Responsibility and Citizenship*, (toim.) Kaivola, T. & Melén-Paaso, M. *Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives*. 98-107. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki, haettu osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79403/opm31.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Räsänen, R. (2007). *Intercultural Education as Education for Global Responsibility*. (toim.) Kaivola, T. & Melén-Paaso, M. *Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives*. 28. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki, haettu osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79403/opm31.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Räsänen, R. (2002). *Interkulttuurisen pedagogiikan olemusta etsimässä*, teoksessa: Räsänen R., Jokikokko K., Järvelä M-L. & Lamminmäki-Kärkkäinen T. (Eds.). *Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla*. 97-103. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö, Oulun yliopisto, haettu osoitteesta: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514268075.pdf>

- Räsänen, R. (2009). *Opettajat sillanrakentajina ja globaalien vastuun muutosagenteina*, (toim.) Lampinen, J. & Melén- Paaso, M. *Tulevaisuus meissä: kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen*. 35-36. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki.
- Salminen A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. 6-9. Vaasan Yliopisto, haettu osoitteesta: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Salomon, G. & Cairns E. (2010). *Peace Education: Setting the Scene*, (toim.) Salomon G. & Cairns E. *Handbook on Peace Education*. Taylor and Francis Group, New York. haettu osoitteesta: https://books.google.fi/books/about/Handbook_on_Peace_Education.html?id=6zV5AgAAQBAJ&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Skinner A., Blum N. & Bourn D. (2013). *Development Education and Education in International Development Policy: Raising Quality through Critical Pedagogy and Global Skills*. 90. OpenEdition Journals, haettu osoitteesta: <https://journals.openedition.org/poldev/1654>
- Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi, Rinkinen, T., Alasaari, K. & Luhtanen, S. (2000). *Kulttuurienvälinen kasvatus: Ideoita, harjoituksia, leikkejä ja roolipelejä*. 46. Helsinki: Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi.
- Stone F. A. (1988). *Learning for Change: Approaches to International Development Education. International Development Education Series, Number Five*. 18. The Isaac N. Thut World Education Center, Conneticut, haettu osoitteesta: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED347096.pdf>
- Tilbury D., & Cooke, K. (2005). *A National Review of Environmental Education and its Contribution to Sustainability in Australia: Frameworks for Sustainability*. 33. Canberra: Australian Government Department of the Environment and Heritage and Australian Research Institute in Education for Sustainability, Australia. haettu osoitteesta: http://aries.mq.edu.au/projects/national_review/files/volume1/Volume1_Final05.pdf
- The North-South Center of the Council of Europe (NSC). (2008 päiv. 2012). *Global Education Guidelines: A Handbook for educators to understand and implement global education*. Lissabon. haettu osoitteesta: <https://rm.coe.int/168070eb85>
- UNESCO. (2016). *Global education monitoring report, 2016: Place: inclusive and sustainable cities*. 5-7. haettu osoitteesta: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246230/PDF/246230eng.pdf.multi>

- UNESCO. (2006). *Guidelines on Intercultural Education*. 31. Pariisi, haettu osoitteesta:
<https://bit.ly/2AJJKiP>
- UNESCO. (1974). *Recommendation concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms*. Pariisi. haettu osoitteesta: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13088&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- UNESCO. (2005). *United Nations Decade of Education for Sustainable Development, 2005-2014: Draft International Implementation Scheme*. 26. haettu osoitteesta:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000139937/PDF/139937eng.pdf.multi>
- UNESCO. (2020). *What is Education for Sustainable Development*. haettu osoitteesta:
<https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd>
- UNICEF. (2012). *UNICEF Programme Report 2012-2016*.
haettu osoitteesta: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED573879.pdf>
- Vesa U. (2007). *On the Importance of Peace Education*. (toim.) Kaivola, T. & Melén-Paaso, M. *Education for Global Responsibility – Finnish Perspectives*. 47-58. Opetusministeriön julkaisuja, Helsinki. haettu osoitteesta:
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79403/opm31.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Yhdistyneet Kansakunnat (YK). (1948). *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus*. Haettu osoitteesta:
https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/ihmisoikeuksien_yleismaailmallinen_julistus_1.pdf
- Yhdistyneet kansakunnat (YK). (2012). *Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskasvatusta koskeva julistus*. haettu osoitteesta:
<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/mita-ihmisoikeuskasvatus-on/>
- Åhlberg M. (2008). *YK:n kestävästä kehitystä edistävän kasvatuksen vuosikymmen (2005-2014) biologian ja kestävästä kehityksen opettajan työn näkökulmasta*. 9-13, Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu, Helsingin Yliopisto. haettu osoitteesta:
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/4623/ahlberg9-14.pdf?sequence=1>

